

Ю. С. Горбань,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄС В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Yu. Gorban,
Ph.D. student, department of Globalization, European integration and National security management,
National Academy of Public Administration Office of the President of Ukraine, Kyiv

FEATURES OF ENVIRONMENTAL GOVERNANCE IN THE EU MEMBER STATES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті здійснено аналіз екологічного врядування в державах-членах ЄС у контексті сталого розвитку. Визначено відповідальність державних органів держав-членів ЄС за впровадження стратегій сталого розвитку. Здійснено розгляд горизонтальних та вертикальних механізмів інтеграції як ефективних інструментів впровадження завдань стратегій зі сталого розвитку.

Акцентовано увагу на необхідності вивчення досвіду ЄС щодо формування екологічного врядування у сфері реалізації сталого розвитку, імплементації та використання його позитивних сторін в Україні.

This article provides an analysis of environmental governance in the EU Member States in the context of sustainable development. Determined the liability of public authorities of the EU Member States for the implementation of sustainable development strategies. Have done consideration of horizontal and vertical integration mechanisms as an effective tool of implementation tasks strategies for sustainable development.

Attention is focused on the need to study the experience of the EU on the formation of environmental governance in the sphere of sustainable development, implementation and use of its positive aspects for Ukraine.

Ключові слова: екологічне врядування, Європейський союз, сталий розвиток, стратегії, імплементаційні механізми.

Key words: Environmental governance, European Union, sustainable development, strategies, implementing mechanisms.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У порядку денному XXI ст., що був прийнятий на конференції з навколишнього середовища і розвитку у 1992 році (Ріо-де-Жанейро), держави домовилися, що уряди співпрацюючи з міжнародними організаціями, повинні схвалити національні стратегії, які мають базуватися на імплементації рішень, прийнятих під час цієї зустрічі [16]. ЄС одним з перших почав впроваджувати в життя рішення цього саміту як на регіональному, так і на національному рівні. Наразі вже можна констатувати прийняття стратегічних документів з імплементації сталого розвитку (а відповідно й екологічних імператив) в усіх державах-членах ЄС. Важливим є той факт, що

заходи з їх впровадження формують низку засад екологічного врядування. Їх вивчення має значний практичний інтерес для України, адже загалом як ЄС, так і багато країн-членів, демонструють значні успіхи у переході на модель екологічно-збалансованого розвитку, що досягається завдяки формуванню ефективних управлінських механізмів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових джерел і публікацій дає змогу констатувати, що проблеми формування державного управління на шляху до сталого розвитку повстали доволі

Таблиця 1. Органи відповідальні за впровадження стратегії сталого розвитку в ЄС

Країна	Інституційне закріплення
Австрія	- Федеральне міністерство сільського та лісового господарства, охорони навколишнього середовища та управління водними ресурсами - Федеральна канцелярія
Бельгія	- Міністр (Державний секретар) зі сталого розвитку
Хорватія	- Міністерство навколишнього середовища та охорони природи
Чехія	- Державна рада з питань сталого розвитку
Данія	- Міністерство охорони навколишнього середовища
Естонія	- Апарат Уряду
Фінляндія	- Секретаріат FNCSD (Генерального секретаря, заступника Генерального секретаря і помічника) в Міністерстві навколишнього середовища.
Франція	- Міністерство екології, сталого розвитку та енергетики
Німеччина	- Федеральна канцелярія
Угорщина	- Національна рада зі сталого розвитку + Міністерство сільського розвитку
Ісландія	- Міністерство з охорони навколишнього середовища
Італія	- Міністерство з питань навколишнього середовища, земельних і морських справ
Латвія	- Міжгалузевий координаційний центр (в прямому підпорядкуванні прем'єр-міністра)
Литва	Міністерство охорони навколишнього середовища
Люксембург	- Міністерство сталого розвитку та інфраструктури (Міністерство охорони навколишнього середовища)
Чорногорія	- Відділ з підтримки Національної ради зі сталого розвитку (NCSO) в Міністерстві сталого розвитку та туризму
Польща	- Міністерство охорони навколишнього середовища - Міністерство регіонального розвитку - Канцелярія прем'єр-міністра
Португалія	- Міністерство сільського господарства, моря, охорони навколишнього середовища та територіального планування
Румунія	- Міністерство екології та кліматичних змін
Словенія	- Міністерство економічного розвитку і технологій - Інститут макроекономічного аналізу та розвитку
Іспанія	- Міністерство сільського господарства, продовольства та навколишнього середовища
Швейцарія	- Федеральне відомство з просторового розвитку (APC)
Нідерланди	- Залежить від урядового рівня: на національному рівні є міністр охорони навколишнього середовища
Великобританія	- Департамент навколишнього середовища, продовольства і сільського господарства (DEFRA)

давно. Розгляду питань сталого розвитку, аналізу та розробці стратегій його впровадження присвячена низка наукових публікацій як вітчизняних, так і закордонних науковців, зокрема: І.А. Грицяк, О.В. Олєфіренко, Д.О. Ветвицький, В.О. Мариненко — у своїх дослідженнях приділяють увагу загальним засадам державного управління у сфері сталого розвитку, як на теренах ЄС, так і в Україні, [3; 4; 6]; інші науковці такі, як О.Г. Білоус, Ю.М. Мацейко, Т.Ю. Перга, — розглядають сталий розвиток в умовах глобалізаційних процесів [1; 8]. Також слід зазначити, що в ЄС постійно здійснюється публікація оціночних звітів з впровадження стратегії сталого розвитку і ці документи становлять весоме джерело нашого дослідження [12, 14, 15]. Але розгляд формування стратегій сталого розвитку, як механізму екологічного врядування, не притаманно цим дослідженням. Аналіз свідчить, що саме стратегії сталого розвитку на національному рівні мають яскравий управлінсь-

кий потенціал, зокрема інструменти їх реалізації є досить ефективними механізмами управління в екологічній сфері. Тому вивчення цього аспекту є актуальним завданням вітчизняної науки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів екологічного врядування в країнах-членах ЄС в контексті сталого розвитку та розгляд механізмів, за допомогою яких впроваджуються стратегії сталого розвитку на національному рівні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією з особливостей політики ЄС є розуміння того, що досягнення сталості в національному розвитку вимагає стратегічного підходу, який є довготривалим та має постійно інтегруватися в низку різних процесів на горизонтальному та вертикальному рівні. Він пронизує всю роботу з розбудови імплементаційної структури, елементи якої є невід'ємними складовими екологічного врядування.

Важливо наголосити, що національні стратегії сталого розвитку держав-членів ЄС ставлять за мету досягнення кращої координації політики та інтеграцію: по горизонталі (у всіх секторах політики); по вертикалі (на політичних та адміністративних рівнях, а також територіально); у просторі (у часі); з багатьма секторами суспільства (державного, приватного, наукових кіл, громадського суспільства).

У діяльності ЄС вони також є інструментами для амбітного реформування управління, що полягає у поєднанні кращого регулювання з принципами сталого розвитку. Вони сприяють поетапній трансформації процесу розробки національної політики в напрямку більш мережевого управління та багаторівневості; розвитку відкритості, прозорості та участі зацікавлених сторін; удосконаленню процесів управління знаннями для прийняття рішень [10].

Європейський досвід прийняття стратегій сталого розвитку відноситься до початку 1990-х років. Так, у Швеції та Великобританії такі стратегії були прийняті у 1994 р., у Франції — 1998 р., у Бельгії 2000-м р. Однак більшість країн-членів ЄС розробили свої перші стратегії в рамках підготовки до Всесвітньої зустрічі на вищому рівні, що пройшла в Йоганнесбурзі у 2002 р. Після неї багато європейських країн також почали перегляд своїх національних стратегій. У 2006 р. таке "оновлення" відбулось у Данії, Норвегії, Португалії, Румунії, Іспанії та Швейцарії, у 2009 — 2010 рр. — в Бельгії, Чехії, Франції, Литві та Люксембурзі. Загалом, станом на 2013 р. вже 23 країни-члени ЄС розробили національні стратегії сталого розвитку.

Варто підкреслити, що від самого початку роботи в цьому напрямі держави-члени ЄС взяли до уваги необхідність координувати різні сфери політики. Деякі країни навіть заснували для цього спеціальні інституції, що позитивно вплинуло на розробку та прийняття стратегій. Як правило, цей процес здійснювався міжміністерськими органами, до яких було включено представників різних відомств, що забезпечило ефективні зв'язки з іншими міністерствами та координацію роботи [9].

Перелік інституцій відповідальних за впровадження стратегій зі сталого розвитку в державах-членах ЄС представлений в таблиці 1 [13, с. 17].

Однією з головних умов ефективного впровадження завдань стратегій сталого розвитку в ЄС є узгоджена робота і співпраця різних інституцій.

Для цього ЄС розробив і розвиває механізми горизонтальної та вертикальної інтеграції і, як свідчить аналіз документів на національному рівні, вони сприяють більшій координаційній роботі відповідних інституцій. Розглянемо їх детальніше.

Механізми вертикальної інтеграції

Ці механізми передбачають інтеграцію стратегій та політики на різних рівнях управління (від регіонального до національного та локального).

Наприклад, досить поширеними вертикальні інтеграційні механізми є у Швейцарії. Зв'язок між федеральним, регіональним та локальним рівнем здійснюється в рамках "Форуму сталого розвитку", що був створений в 2001 р. з ініціативи Федерального відомства з питань просторового розвитку. До своєї роботи цей Форум залучає представників кантонів і міст, а зустрічі його учасників проходять два рази на рік. Форум присвячений обміну інформацією про поточні та нові проекти сталого розвитку і плани, моніторинг, сприяння можливості участі в цьому проекті широких верств суспільства.

У Латвії, наприклад, Національна Рада розвитку служить координатором між національним і субнаціональним рівнем. Державні органи та регіональні установи планування є членами цієї Ради, яку очолює Прем'єр міністр країни.

У Фінляндії з метою поліпшення координації політики сталого розвитку між національними та субнаціональними рівнями Фінська національна комісія зі сталого розвитку в червні 2007 р. створила новий підкомітет, що опікується розвитком цієї політики на регіональному та місцевому рівнях. До його компетенції входить сприяння впровадженню сталого розвитку у регіональних та місцевих адміністраціях, та їх співпраця один з одним і з національним урядом. В якості спеціального завдання підкомітет покликаний сприяти реалізації національної стратегії сталого розвитку та ініціювати процес національної політики в цій сфері. Як правило, підкомітет проводить близько 4-х засідань на рік, а постійна робота відбувається в його робочих групах.

Ряд країн пішов ще далі і легалізував механізми вертикальної інтеграції. Серед них Хорватія та Словенія.

Так, в Хорватії механізми вертикальної інтеграції описані в Законі про захист навколишнього середовища (ОГ 110/07), що передбачає відповідальність за сталий розвиток на різних політичних рівнях, в тому числі, і для національного уряду, округів, міст та інших відповідальних державних службовців зацікавлених сторін. Ця відповідальність регулюється на основі документів щодо сталого розвитку і охорони навколишнього середовища, також у документах найвищого рівня — Плані з охорони навколишнього середовища, Стратегії з Охорони навколишнього середовища, Програмі та звіті про стан навколишнього середовища [13, с. 20].

Механізми горизонтальної інтеграції

Горизонтальна інтеграція відображає співробітництво між різними відомствами, міністерствами та іншими

адміністративними органами на національному рівні щодо впровадження політики сталого розвитку. Як правило, європейські країни розробляють різні форми міжміністерської та міжвідомчої координації і імплементації цілей національних стратегій сталого розвитку. Формат цих механізмів різняться: міжвідомчі групи (Естонія), комісії (Бельгія), комітетів (комітет зі сталого розвитку в Австрії або комітет державних секретарів у Німеччині), мереж (міжвідомча мережа секретарів у Фінляндії).

З точки зору організаційної структури, механізми горизонтальної інтеграції можна поділити на три групи:

1. Міжвідомчі органи на політичному рівні.

Мова йде про міжвідомчі структури під головуванням політиків та посадовців високого рівня. Яскравим прикладом у цьому контексті є Німеччина. Так, з 2002 р. в Німеччині існує державний комітет Секретарів зі сталого розвитку. Він є високопоставленим органом, що виконує функції координації і моніторингу та вирішує питання стратегії і її подальшого розвитку, а особливо імплементації. Цей комітет складається з державних секретарів від усіх міністерств та очолюється головою Федерального канцелярії. Очевидно, що відповідальність у цьому випадку покладається не лише на міністерства, але й на канцелярію. На нашу думку, саме цей механізм є ключовим фактором успіху у впровадженні сталого розвитку, зокрема екологічних цілей у Німеччині.

2. Міжвідомчі органи на адміністративному рівні.

Учасниками цієї групи механізмів горизонтальної інтеграції є представники національних управлінь (міністерств) під керівництвом міністерства охорони навколишнього середовища (наприклад, у Фінляндії, Франції та Люксембурзі). Показовим у цьому відношенні є досвід Фінляндії. У цій країні робота національної комісії зі сталого розвитку готується міжвідомчим секретаріатом, який працює, як мережа, і складається з 20-ти представників від різних міністерств, кожен з яких відповідає за підготовку певної сфери згідно зі своєю компетенцією в конкретних питаннях. Секретар та заступник генерального секретаря є виходцями міністерства з охорони довкілля.

3. Гібридні режими.

При цій формі співпраці, активно залучаються зацікавлені сторони та громадськість, зокрема неурядові організації, наукові кола, представники громадянського суспільства. Наприклад, у Чехії державна Рада зі сталого розвитку відповідає за координацію вироблення політики серед центральних органів на міжвідомчій основі. Представники всіх міністерств та основних зацікавлених сторін беруть участь в різних структурах комітетів Ради та в робочих групах.

Таким чином, аналіз механізмів засвідчив, що наявні механізми застосовуються однаковою мірою, але мають певні особливості застосування в залежності від національних потреб.

Порібно наголосити, що надзвичайно важливим елементом екологічного врядування в країнах-членах ЄС є впровадження сталого розвитку, зокрема його екологічної складової, шляхом оцінки та огляду прогресу у реалізації стратегій. Одним з конкретних механізмів цього є моніторинг, що здійснюється на основі відповідних індикаторів (наприклад, система еко-індикаторів

Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), система індикаторів сталого розвитку розроблена Комісією зі сталого розвитку ООН, Система еколого-економічного обліку (СЕЕО)).

Більшість держав-членів ЄС розвивають індикатори сталого розвитку паралельно до розробки та впровадження відповідних стратегій. У деяких країнах їх кількість є невеликою і варіюється від 15 — у Франції до 19 — у Норвегії, хоча в Італії вона складає — 150, а в Угорщині — 155. Однак загалом, в середньому, кількість таких індикаторів на національному рівні обмежується 70—100. У кількох країнах за процес моніторингу та розробки таких індикаторів відповідають національні офіси зі статистики, наприклад в Естонії, Франції, Німеччині, Угорщині, Італії, Швеції та Швейцарії. В інших країнах відповідне завдання покладене на різноманітні структури [14].

Великої уваги заслуговує те, що держави-члени ЄС намагаються забезпечити широкий консенсус та партнерство у справах сталого розвитку, що є однією з характерних рис екологічного врядування в цьому регіоні. Мова йде про максимальну широку участь громадськості та різноманітні консультації, що складають їх основу. Так, майже в усіх країнах-членах ЄС створено діючі інституційні структури, які сприяють залученню громадськості до процесу обговорень та прийняття рішень. Не менш важливу роль відіграють і консультації громадськості, що приймають таку форму, як публічні слухання, тематичні і секторальні робочі групи, конференції, відкриття веб-сайтів, що дозволяє громадськості піднімати різні питання, коментувати різні події в екологічній сфері та щодо імплементації сталого розвитку, а також пропонувати свої зауваження та ідеї з відповідних аспектів [1; 2]. Головна запорука успіху цього інструменту екологічного врядування — своєчасність, адже будь-які проекти та рішення мають обговорюватися ще на стадії підготовки, а не реалізації.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Кожна держава розробляє власні відмінні від інших механізми екологічного врядування, наявні горизонтальні та вертикальні моделі інтеграції. В системі горизонтальної інтеграції виділяємо три групи режимів: міжвідомчі органи на політичному рівні, міжвідомчі органи на адміністративному рівні та гібридні режими (змішані). З метою оцінювання та моніторингу результатів ефективності впровадження екологічного врядування, застосовується низка різних індикаторів у різних державах-членах ЄС. Вивчення механізмів та запровадження окремих елементів екологічного врядування держав-членів ЄС, а саме: міжвідомчі групи на найвищому політичному рівні та гібридні режими за участю органів державної влади, громадськості, наукових кіл та бізнесу, їх запровадження в Україні сприятиме підвищенню ефективності державної політики у сфері довкілля.

Таким чином, однією з особливостей екологічного врядування в державах-членах ЄС є тісний зв'язок зі сталим розвитком. Тому прийняття та імплементація стратегій сталого розвитку, ключовим елементом яких є покращення стану довкілля, є важливим еле-

ментом формування відповідної системи в ЄС. Його специфічною рисою є використання та розвиток новітніх механізмів співпраці різних установ та структур на горизонтальному та вертикальному рівні, здійснення постійного моніторингу та оцінки цього прогресу, залучення широкого кола учасників. Ці елементи вже зарекомендували себе як такі, що мають високий ступінь практичного застосування в державах-членах ЄС, тому досвід їх впровадження доцільно вивчати і використовувати найбільш позитивні аспекти в Україні. Це може стати предметом наших подальших розвідок.

Література:

1. Білорус О.Г. Глобальні стратегії Євросоюзу: монографія / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко, І.І. Вітер. — К.: КНЕУ, 2009. — 528 с.
2. Білоус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетингові дослідження): моногр. / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України, Міжнар. ін-т глобалістики, Міжрегіон. акад. упр. персоналом. — К.: МАУП, 2005. — 492 с.
3. Ветвицький Д.О. Формування регіональної стратегії екологічно сталого розвитку в Україні відповідно до умов зовнішнього середовища / Д.О. Ветвицький // Економіка та держава. — 2010. — №7. — С. 126—128.
4. Грицяк І.А. Особливості європейського управління на національному рівні: методичний аспект [Текст] / І.А. Грицяк // Стратегічні пріоритети. — 2007. — №1. — С. 165—172.
5. Грицяк І. А. Стандарти європейського врядування [Текст]: навч. посіб. / І.А. Грицяк, О.Ю. Оржель, С.М. Гладкова [та ін.]; за заг. ред. І.А. Грицяка; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Каф. європ. інтегр. — К.: НАДУ, 2011. — 184 с.
6. Мариненко В.О. Сталий розвиток — об'єктивна необхідність для держави / В.О. Мариненко // Упр. сучас. містом. — 2006. — № 3-4/7-12 (23-24). — С. 54—62.
7. Олєфіренко О.В. Перехід до сталого розвитку в Україні: проблеми та перспективи. Модернізація системи державного управління: теорія та практика [Текст]: Матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (5 квітня 2013 р.): у 2 ч. Ч. 2 / За наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А.В. Ліпенцева; Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. — С. 92.
8. Перга Т.Ю. Стандарти сталого розвитку [Електронний ресурс] // "Віче" Журнал ВРУ. — 2006. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/205/>
9. Communication from the Commission A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development [Електронний ресурс] // Communication from the Commission Brussels. (Commission's proposal to the Gothenburg European Council) / COM/2001/0264 final. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52001DC0264>
10. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the review of the Sustainable Development Strategy — A platform for

action / * COM/2005/0658 final * / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0658>

11. Guidance for preparing national sustainable development strategies: what are national sustainable development strategies? [Електронний ресурс] // UN Department of Economic and Social Affairs, Executive summary 2001. — Режим доступу: <http://www.un.org/esa/sustdev/index.html>

12. Gjoksi N. National Sustainable Development Strategies in Europe: Status quo and recent developments [Електронний ресурс] / Nisida Gjoksi, Michal Sedlacko & Gerald Berger // European Sustainable Development Network. — Режим доступу: http://www.sd-network.eu/?k=quarterly%20reports&report_id=18

13. Pisano U. National Sustainable Development Strategies in Europe 2013 — Taking stock and exploring new developments [Електронний ресурс] / Umberto Pisano, Katrin Lepuschitz & Gerald Berger / ESDN Quarterly Report № 29, July 2013 // European Sustainable Development Network. — Режим доступу: http://www.sd-network.eu/quarterly%20reports/report%20files/pdf/2013-July-National_Sustainable_Development_Strategies_in_Europe_2013.pdf

14. Pisano U. Sustainable development governance & policies in the light of major EU policy strategies and international developments [Електронний ресурс] / U. Pisano, G. Berger, A. Endl and M. Sedlacko // Quarterly Report September — 2011. — Режим доступу: http://www.sd-network.eu/?k=quarterly%20reports&report_id=22#qr1

15. Sustainable Development in an Enlarged Union — Linking National Strategies and Strengthening European Coherence [Електронний ресурс] // The workshop report of the 2003 workshop. — Режим доступу: http://www.sd-network.eu/pdf/conferences/2003_vienna/workshop_summary.pdf

16. Rio Declaration on Environment and Development [Електронний ресурс] // The United Nations Conference on Environment and Development from 3 to 14 June 1992. — Режим доступу: <http://habitat.igc.org/agenda21/rio-dec.htm>

References:

1. Bilorus, O. H. Matseyko, Yu. M. and Viter, I. I. (2009), Hlobal'ni stratehii Yevrosoyuzu [Global strategy of the European Union], KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Bilous, O. H. and Matseyko, Yu. M. (2005), Hlobal'na perspektyva i stalyy rozvytok: (Systemni marketolohichni doslidzhennya) [Global perspective and sustainable development (system marketing research)], MAUP, Kyiv, Ukraine.

3. Vetyts'kyu, D. O. (2010), "Formation of a regional strategy for ecologically sustainable development in Ukraine according to environmental conditions", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 126—128.

4. Hrytsyak, I. A. (2007), "Features of European governance at the national level: methodological aspects", *Stratehichni priorityty*, vol. 1, pp. 165—172.

5. Hrytsyak, I. A. Orzhel', O. Yu. and Hladkova, S. M. (2011), Standarty yevropeys'koho vryaduvannya [Standards of the European government], NADU, Kyiv, Ukraine.

6. Marynenko, V. O. (2006), "Sustainable development — an objective necessity for the country", *Upr. suchas. Mistom*, vol. 3—4/7—12 (23—24), pp. 54—62.

7. Olefirenko, O. V. (2013), "Transition to sustainable development in Ukraine: problems and prospects", *mater. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uch.* [Modernisation of public administration: theory and practice], LRIDU NADU, Lviv, Ukraine, vol. 2, p. 92.

8. Perha, T. Yu. (2006), "Standards for sustainable development", *Viche Zhurnal VRU*, available at: <http://www.viche.info/journal/205/> (Accessed 04 Oct 2014).

9. Commission's proposal to the Gothenburg European Council (2001), "A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52001DC0264> (Accessed 04 Oct 2014).

10. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the review of the Sustainable Development Strategy (2005), "A platform for action", available at: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0658> (Accessed 04 Oct 2014).

11. UN Department of Economic and Social Affairs (2001), "Guidance for preparing national sustainable development strategies: what are national sustainable development strategies?", available at: <http://www.un.org/esa/sustdev/index.html> (Accessed 04 Oct 2014).

12. Gjoksi, N. Sedlacko, M. and Berger, G. (2010), "National Sustainable Development Strategies in Europe: Status quo and recent developments", *European Sustainable Development Network*, available at: http://www.sd-network.eu/?k=quarterly%20reports&report_id=18 (Accessed 04 Oct 2014).

13. Pisano, U. Lepuschitz, K. and Berger, G. (2013), "National Sustainable Development Strategies in Europe 2013 — Taking stock and exploring new developments", *ESDN Quarterly Report*, [online], vol. 29, available at: http://www.sd-network.eu/quarterly%20reports/report%20files/pdf/2013-July-National_Sustainable_Development_Strategies_in_Europe_2013.pdf (Accessed 04 Oct 2014).

14. Pisano, U. Berger, G. Endl, A. and Sedlacko, M. (2011), "Sustainable development governance & policies in the light of major EU policy strategies and international developments", *Quarterly Report September — 2011*, available at: http://www.sd-network.eu/?k=quarterly%20reports&report_id=22#qr1 (Accessed 04 Oct 2014).

15. ESDN (2003), "Sustainable Development in an Enlarged Union — Linking National Strategies and Strengthening European Coherence", *The workshop report of the 2003 workshop*, available at: http://www.sd-network.eu/pdf/conferences/2003_vienna/workshop_summary.pdf (Accessed 04 Oct 2014).

16. The United Nations Conference on Environment and Development (June 1992), "Rio Declaration on Environment and Development", available at: <http://habitat.igc.org/agenda21/rio-dec.htm> (Accessed 04 Oct 2014).

Стаття надійшла до редакції 26.10.2014 р.